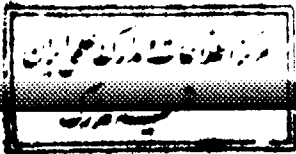

٢٥١٩٩

۲۰ / ۲ / ۱۳۷۸

**تعیین درجه توسعه یافتگی ایران در بین ۲۳ کشور در حال توسعه
و در بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی
در مقاطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵**

بایان نامه ارائه شده در گروه اقتصاد

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی سیستمهای اقتصادی

توسط:

سید عباس جعفری

استاد راهنما:

دکتر سید محمد علی کفایی

شهریور ماه ۱۳۷۷

۲۵۱۹۹

۲۱۵۶/۲

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا
لِيُزِلُّوكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا
سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ
إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ
مَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ
لِّلْعَالَمِينَ

تقدیم به :

امام عصر حجت ابن الحسن (عج)

امام راحل بنیانگذار انقلاب اسلامی

شهیدان تاریخ خطه سبز ایران

مادر دلسوز، همسر فداکار و مرحوم پدرم

برگه تأییدیه پایان نامه :

عنوان پایان نامه: تعیین درجه توسعه یافتگی ایران در بین ۲۳ کشور در حال توسعه و در بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی
مقاطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ م (۱۳۶۰ و ۱۳۷۴ هـ ش)

نام دانشجو: سید عباس جعفری
دوره: کارشناسی ارشد، رشته برنامه ریزی سیستمهای اقتصادی

این پایان نامه در جلسه ۷۷/۶/۳۰ با نمره ۱۸/۲۵ و درجه عالی مورد تأیید
اعضاء کمیته پایان نامه متشکل از اساتید زیر قرار گرفت:

استاد راهنما

جناب آقای دکتر محمد علی کفائی

امضاء

استاد مشاور

جناب آقای دکتر مرتضی قره باغیان

امضاء

استاد ناظر

جناب آقای حسین پورکاظمی

امضاء

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی انجام شده است. محتوای این پایان نامه بطور کامل توسط خود اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاهها ارائه نشده است و کلیه حقوق آن متعلق به دانشگاه شهید بهشتی است.

سید عباس جعفری

شهریور ۱۳۷۷

امضاء

سپاسگزاری

تهیه این پایان نامه و گردآوری مجموعه آماری آن بدون مساعدت اساتید و دوستان، کاری بس مشکل بود. ابتدا از استاد معظم جناب آقای دکتر کفائی جهت مطالعه دقیق گزارش و ارائه رهنمودهای مفید کمال تشکر را دارم. ایده اصلی این طرح توسط استاد مکرم جناب آقای دکتر قره باغیان در درس توسعه اقتصادی به بنده داده شد بنابراین از مشاورتشان بهره برده و از آنجناب سپاسگذار و از خداوند متعال برای این عزیزان آرزوی طول عمر دارم.

همچنین از تمام دوستان، مادر مهربان و همسر فداکارم که من را در تهیه این مجموعه تشویق نموده اند سپاسگزارم.

چکیده:

عنوان پایان نامه: تعیین درجه توسعه یافتگی ایران در بین ۲۳ کشور در حال توسعه و در بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، مقاطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ م (۱۳۶۰ و ۱۳۷۴ هـ ش)
نام دانشجو: سید عباس جعفری
نام استاد راهنما: جناب آقای دکتر محمد علی کفائی
دوره: کارشناسی ارشد، رشته برنامه ریزی سیستمهای اقتصادی، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی
تاریخ ارائه: شهریور ۱۳۷۷

سالهای زیادی است که توسعه به صورت همه جانبه آرزوی هر کشوری شده است. توسعه را به معنی ایجاد امکانات ضروری و رفاهی می دانیم که افراد آن جامعه بتوانند از فرصتها و انتخابها تا حد امکان بهره ببرند. در دنیای کنونی بدلائل نظری و تجربی، نمی توان تنها شاخهای اقتصادی را معرف شرایط توسعه دانست لذا برای شناسایی و تعریف وضع توسعه هر کشور یا منطقه باید به شاخصهای دیگری چون بهداشتی، آموزشی، جمعیتی و فرهنگی - اجتماعی رو آورده تا در کنار شاخصهای اقتصادی بتوانند معرف صحیحی برای سنجش درجه توسعه باشند. برای برنامه ریزان اقتصادی - اجتماعی شناخت اوضاع توسعه کشور و مقایسه آن در طول زمان و با سایر کشورها ضروری بوده و به طراحی و سیاستگذاری آتی کمک شایانی می کند.

در طی چند دهه اخیر در ایران برنامه های میان مدت توسعه اقتصادی - اجتماعی طراحی و اجرا شده است. لزوم بررسی اثرات و نتایج این برنامه ها در سطح داخلی و بین المللی ضروری می نماید. در این راستا با تهیه این مجموعه پنجره روشنی برای آنها گشوده می شود.

ابتدا دو مقطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ برای مقایسه زمانی انتخاب می گردد. کشورهای مورد بررسی در سطح بین المللی، ۲۳ کشور در حال توسعه شامل آسیایی، آفریقایی و آمریکای لاتین هستند. لذا می توان اوضاع توسعه یافتگی ایران را در بین آنها تعیین و بررسی نمود. در جریان حوادث و تحولات اقتصادی و غیر اقتصادی در جهان اسلام، ضرورت تحلیل جایگاه ایران وجود دارد. ایران بر اساس نظریه های گوناگون اقتصادی - سیاسی، یکی از کشورهای مهم جهان اسلام است لذا با این گزارش می توان این وضعیت را به کمیّت تبدیل

و تحلیل نمود. کشورهای اسلامی مورد بررسی در این گزارش عضو سازمان کنفرانس اسلامی هستند.

با استفاده و توجیه شاخصهای معرف توسعه و با بکارگیری روشهای معروف آماری چون آنالیز تاکسونومی و مؤلفه‌های اصلی و تهیه آمار و اطلاعات لازم از گزارشهای بین‌المللی، در این پایان‌نامه به تعیین درجه توسعه (بهداشتی، ...، اقتصادی) کشورها پرداخته و آنها با یکدیگر در دو مقطع مذکور مقایسه و موقعیت ایران را بررسی می‌نماییم.

در بین ۲۳ کشور در حال توسعه رتبه توسعه غیر اقتصادی ایران در دو مقطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ به ترتیب برابر با ۱۶ و ۱۱ بوده که این نشان از بهبود است. در بین ۴۵ کشور اسلامی رتبه توسعه غیر اقتصادی ایران در مقطع ۱۹۹۵ برابر ۱۱ شده است. و در بین کشورهای در حال توسعه رتبه توسعه اقتصادی ایران در مقاطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ به ترتیب برابر ۸ و ۱۱ و در بین کشورهای اسلامی رتبه پنجم را کسب نموده است.

فصل اول: کلیات

مقدمه	۳
۱- اهداف تحقیق	۵
۲- فرضیه های تحقیق	۵
۳- روش مطالعه	۶
۴- معرفی کشورهای مورد بررسی	۱۰

فصل دوم: سابقه تحقیق

۱- داخلی	۱۸
۲- خارجی	۲۲
الگوی جدید برای توسعه	۲۴
شاخص توسعه انسانی	۲۸
محاسبه شاخصهای توسعه انسانی	۳۰

فصل سوم:

بخش اول: مفاهیم توسعه

الف: توسعه	۳۵
ب: برنامه ریزی	۳۵
ج: انواع دوگانگی ها	۳۷

بخش دوم: شاخصهای معرف توسعه

۱- شاخصهای معرف توسعه بهداشتی	۴۴
-------------------------------------	----

- ۲- شاخصهای معرف توسعه آموزشی ۶۰
- ۳- شاخصهای معرف توسعه جمعیتی ۶۳
- ۴- شاخصهای معرف توسعه فرهنگی - اجتماعی ۶۸
- ۵- شاخصهای معرف توسعه اقتصادی ۷۴

فصل چهارم: نتایج

- ۱- توسعه بهداشتی ۱۱۲
- ۲- توسعه آموزشی ۱۱۴
- ۳- توسعه جمعیتی ۱۱۶
- ۴- توسعه فرهنگی - اجتماعی ۱۱۷
- ۵- توسعه اقتصادی ۱۱۸
- ۶- توسعه غیر اقتصادی ۱۱۹
- ۷- توسعه (اقتصادی و غیر اقتصادی) ۱۲۱
- فهرست منابع ۱۲۴
- پیوست ۱۲۶

فهرست جداول

صفحه

جدول شماره (۱)، رتبه و درجه توسعه بهداشتی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۲۷
جدول شماره (۲)، رتبه و درجه توسعه بهداشتی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۲۸
جدول شماره (۳)، رتبه و درجه توسعه بهداشتی ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۲۹
جدول شماره (۴)، رتبه و درجه توسعه آموزشی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۳۱
جدول شماره (۵)، رتبه و درجه توسعه آموزشی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۳۲
جدول شماره (۶)، رتبه و درجه توسعه آموزشی ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۳۳
جدول شماره (۷)، رتبه و درجه توسعه جمعیتی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۳۵
جدول شماره (۸)، رتبه و درجه توسعه جمعیتی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۳۶
جدول شماره (۹)، رتبه و درجه توسعه جمعیتی ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۳۷
جدول شماره (۱۰)، رتبه و درجه توسعه فرهنگی-اجتماعی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۳۹
جدول شماره (۱۱)، رتبه و درجه توسعه فرهنگی-اجتماعی ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۴۰
جدول شماره (۱۲)، رتبه و درجه توسعه اقتصادی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۴۲
جدول شماره (۱۳)، رتبه و درجه توسعه اقتصادی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۴۳
جدول شماره (۱۴)، رتبه و درجه توسعه اقتصادی ۳۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۴۴
جدول شماره (۱۵)، رتبه و درجه توسعه غیراقتصادی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۴۵
جدول شماره (۱۶)، رتبه و درجه توسعه غیراقتصادی ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۴۶
جدول شماره (۱۷)، رتبه و درجه توسعه غیراقتصادی ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۴۷
جدول شماره (۱۸)، رتبه و درجه توسعه (اقتصادی و غیراقتصادی) ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۴۹
جدول شماره (۱۹)، رتبه و درجه توسعه (اقتصادی و غیراقتصادی) ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۵۰
جدول شماره (۲۰)، شاخصهای توسعه (اقتصادی و غیراقتصادی) به ترتیب ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۹۵	۱۵۱
جدول شماره (۲۱)، شاخصهای توسعه (اقتصادی و غیراقتصادی) به ترتیب ۲۳ کشور در حال توسعه، مقطع ۱۹۸۱	۱۶۳
جدول شماره (۲۲)، شاخصهای توسعه (بهداشتی، آموزشی، جمعیتی، فرهنگی-اجتماعی) به ترتیب ۴۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۷۰
جدول شماره (۲۳)، شاخصهای توسعه (اقتصادی) به ترتیب ۳۵ کشور اسلامی، مقطع ۱۹۹۵	۱۷۷

کلیات:

- مقدمه

- اهداف تحقیق

- فرضیه‌های تحقیق

- روش مطالعه تحقیق

- معرفی کشورهای مورد نظر در تحقیق

مقدمه

تلاش برای بقاء، تعالی معنوی و افزایش رفاه و ثروت، انگیزه‌های اصلی تشکیل جوامع بشری بوده است. در این مسیر انسانها تمام استعداد و نیروی خود را بکار بسته‌اند تا با صرف انرژی و منابع کمتر بیشترین بازدهی را بدست آورند. شکل‌گیری علوم تجربی و اجتماعی، و بخصوص علم اقتصاد نتیجه تلاشهای مستمر بشری برای تحقق این هدف بوده است.

علم اقتصاد که حاصل کوششهای فکر اندیشمندان و تجربه عملی جوامع بوده است، ابزاری برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران هر کشور است تا به مدد آن به تدوین برنامه‌ریزی توسعه ملی و منطقه‌ای بپردازند. از آنجا که یکی از اهداف اصلی یک اقتصاد سالم و پویا، توزیع عادلانه رفاه و ثروت در میان آحاد جامعه است. برنامه‌ریزان باید در تدوین و اجرای هرگونه برنامه توسعه، محرومیت‌زدایی، کاهش نابرابری داخلی و خارجی (در سطح بین‌المللی) و توسعه متوازن را هدف قرار دهند.

توسعه حقیقی، چنان توسعه‌ای است که نه تنها رشد اقتصادی را حاصل می‌کند، بلکه منافع حاصله را منصفانه توزیع می‌کند، به جای تخریب محیط زیست آن را حفظ و بازسازی و پاکیزه‌تر می‌نماید و به جای راندن مردم به حاشیه، آنها را در حل مسائشان مشارکت می‌دهد. آن توسعه‌ای است که با گسترش عرصه انتخابها و فرصتهای فقرا و تمهید وسایل مشارکت آنان در تصمیمهای مؤثر بر زندگی خود، آنها را در اولویت قرار می‌دهد.

در پس تیرهای پر سر و صدای مطبوعات و سازمانهای بین‌المللی درباره مناقشه‌ها و وضعیتهای اضطراری پر شمار جهان، بحران بی‌سر و صدایی در جریان است - بحران توسعه نیافتگی، بحران فقر جهانی، بحران فشارهای جمعیتی روزافزون و بحران تخریب نابخردانه محیط زیست. لازم دانسته شد که با دیدی کلی و جهانشمولی به بررسی و مقایسه شاخصهای اقتصادی و اجتماعی گروهی از کشورهای در حال توسعه در کنار هم بپردازیم تا درجه اهمیت این بحران (توسعه نیافتگی) اندازه‌گیری شده و راهنمایی برای سیاستگذاران باشد.

از طرف دیگر چون ایران در بین کشورهای اسلامی نقش مهمی ایفا می‌نماید و تصمیمات داخلی کشور می‌تواند بر جو عمومی جهان اسلام اثری به سزا داشته باشد بنابراین به نظر آمد که مناسب است تا موقعیت ایران با سایر کشورهای اسلامی (اعضاء بانک توسعه اسلامی) مقایسه و تحلیل گردد.

در این رساله تلاش شده است با استفاده از شاخصها و عوامل توسعه و به کمک روشهای معروف آماری چون آنالیز تاکسونومی و مؤلفه‌های اصلی، با تعیین درجه توسعه‌نیافتگی ایران در بین ۲۳ کشور در حال توسعه و در بین کشورهای اسلامی، گام ابتدایی برای شناخت وضعیت حال و گذشته ایران برداشته شود. اینکار با انتخاب دو مقطع ۱۹۸۱ و ۱۹۹۵ و مقایسه آنها صورت می‌گیرد.

این گزارش حاوی فصول (۱) کلیات، (۲) سابقه تحقیق (۳) مفهوم و شاخصهای توسعه (۴) نتایج می‌باشد. در فصل کلیات به معرفی کشورهای مورد مطالعه و به بررسی فرضیه‌ها و اهداف انجام چنین طرحهایی می‌پردازیم و در فصل سوم بیشتر سعی به بیان شاخصهایی داریم که می‌توانند معرف توسعه‌یافتگی بوده و در این تحقیق استفاده می‌شوند.

در فصل نتایج، جداول درجات و رتبه‌های توسعه‌یافتگی کشورها و موقعیت ایران را به کمیت تبدیل و بررسی می‌نماییم.